

2024-03-28

Dnr HNT 2023/723

Bedömargruppens rapport Utvärdering forskarutbildning kluster 4

Karlstads universitet

Forskarutbildningsämnen

Socialt arbete
Omvårdnad
Folkhälsovetenskap

Bedömargrupp

Namn	Affiliering
Verner Denvall	Lunds universitet
Helle Wijk	Göteborgs universitet
Gunnel Hensing	Göteborgs universitet
Martyna Zywalewska	Karlstads universitet

Innehåll

Inledning.....	3
Socialt arbete.....	5
Sammanfattning	5
Förutsättningar	6
<i>Personal</i>	6
Handledarna	7
Forskarutbildningsmiljö	7
Utformning, genomförande och resultat	8
Doktorandperspektiv	11
Arbetsliv och samverkan.....	12
Omvårdnad	13
Förutsättningar	14
<i>Personal</i>	14
Handledare	14
Forskarutbildningsmiljö	15
Utformning, genomförande och resultat	16
<i>Jämställdhet</i>	18
<i>Uppföljning, åtgärder och återkoppling</i>	19
Doktorandperspektiv	19
Arbetsliv och samverkan.....	20
Folkhälsovetenskap	22
Sammanfattning	22
Förutsättningar	23
Personal	23
Forskarutbildningsmiljö	23
Utformning, genomförande och resultat	25
<i>Jämställdhet</i>	26
<i>Uppföljning, åtgärder och återkoppling</i>	26
Doktorandperspektiv	26
Arbetsliv och samverkan.....	27

Inledning

Bedömargruppen tackar Karlstads universitet för förtroendet att bedöma forskarutbildningen i ämnena socialt arbete, omvårdnad och folkhälsovetenskap. Bedömargruppen baserar sin utvärdering på självvärdering, bakgrundsmaterial och platsbesök i Karlstad den 29 och 30 januari 2024. Vid platsbesöket träffade vi i separata grupper fakultetsledning, institutionsledning, handledare och doktorander för de två fakulteterna och de tre ämnen vi granskat: socialt arbete, omvårdnad och folkhälsovetenskap. Vid platsbesöket och de intervjuer som då genomfördes deltog även Karlstads universitets doktorandrepresentant i bedömargruppen Martyna Zywałowska. Doktorandrepresentanten har inte varit delaktig i att skriva rapporten.

Forskarutbildning är en central uppgift för universitet i Sverige och ska säkerställa tillgången till kvalificerade forskare och lärare. Finansiering av doktorandtjänster vid Karlstads universitet sker genom fakultetsmedel, externa anslag eller via samverkan med exempelvis Region Värmland. En uppgift som nämndes vid mötet med fakultetsledningarna var att varje ämne, oavsett storlek, tilldelades anslag för två doktorandtjänster. Denna tilldelning var kontinuerlig d.v.s. när en doktorand slutar kan en ny rekryteras. Den här tilldelningsprincipen kändes inte igen av företrädare vid våra övriga möten där uppfattningen var att större ämnen tilldelades fler doktorandtjänster. Det finns för- och nackdelar med olika ekonomiska fördelningsprinciper. Möjligen kan en tilldelningsprincip som inte tar hänsyn till ämnens storlek stimulera bildandet av nya ämnen som riskerar att bli alltför små för en hög kvalitet på forskarutbildningen. Små ämnen har svårare att skapa en tillräckligt stor kritisk massa alltså en forskarutbildningsmiljö som utvecklar ett kritiskt och kreativt tänkande kring teori, metod och text. Vi bedömer att en genomtänkt strategi för tilldelning av fakultetsanslag för doktorander med utgångspunkt i universitetets långsiktiga strategiska plan och sammanhängande behov av att stärka (eller bygga upp) nationellt och internationellt starka delar inom universitetet skulle vara ett stöd för de ämnen vi har bedömt. En sådan strategi behöver utvecklas i dialog med ämnesföreträdare, vara transparent och kommuniceras internt för att stödja ämnesföreträdare och handledare i utvecklingsarbetet. Doktoranderna i de ämnen vi bedömt finansieras i huvudsak genom samverkan med Region Värmland och i viss utsträckning genom fakultetsanslag.

Flertalet doktorander inom omvårdnad och två licentiander inom socialt arbete är samverkansdoktorander som också tjänstgör inom kommun eller region och/eller är aktiva som lärare i grundutbildningen. En tät samverkan mellan praktik, forskning och undervisning framhålls som en önskvärd utveckling för att rekrytera och behålla personal inom samhällsviktiga områden och för att forskning och utbildning inom sektorn ska vara relevant och utgå från behov av kunskapsutveckling. Socialt arbete, omvårdnad och folkhälsovetenskap är ämnen av hög samhällsrelevans. En stark samverkan med omgivande samhälle skulle utan tvekan främja forskarutbildningen. Vårt intryck är att samverkan sker med utgångspunkt från enskilda forskares eller lärares engagemang och kontaktnät. Detta i kombination med att de tre ämnena har få doktorander (i synnerhet socialt arbete och folkhälsovetenskap) gör samverkan till något enstaka, tillfälligt och varierande från tid till annan. Vår bedömning är att det finns utrymme för ett mer systematiskt, strukturerat och övergripande samarbete med regionen och kommunerna i närområdet. (Exempel på en intressant plattform som skulle kunna vara en modell för ett sådant samarbete är verksamheten vid Tranzo, Tilburg university, NL: www.tilburguniversity.edu/research/institutes-and-research-groups/tranzo).

Några övergripande reflektioner:

- Karlstads universitet har bedrivit ett systematiskt arbete för att skapa tydliga strukturer och processer för forskarutbildningen. Vi uppfattar att detta arbete har bidragit till att det finns

klara roller och uppgifter för olika befattningshavare (handledare, examinator, proprefekt, prefekt). Denna tydlighet ger i sin tur doktoranderna en trygg ram för forskarutbildningen. Universitetet satsar också medel för doktoranderna i form av en ekonomisk "ryggsäck" som ger möjlighet till att delta i konferenser, kurser eller annan verksamhet som främjar den egna utvecklingen. ("Ryggsäcken" är nyligen införd och kännedom om den verkade variera.)

- Vi har genomgående fått bilden av att det är trevligt att arbeta på Karlstad universitet. Den psykosociala arbetsmiljön är god och organisationen beskrivs som platt och icke-hierarkisk. En sådan arbetsmiljö är förstås bra för alla men inte minst för doktorander som har en lite oklar roll mellan studerande och anställd.
- I de ämnesspecifika bedömningarna nedan ger vi exempel på olika områden som kan förbättras. Ett par områden kan nämnas redan här. Generellt är de forskarutbildningsmiljöer vi bedömt små. Det gäller i synnerhet socialt arbete och folkhälsovetenskap. Och det är i huvudsak antalet doktorander som är lågt trots att det (på pappret) finns tillgänglig handledarkompetens. Vi bedömer att alltför lågt antal doktorander försvårar möjligheten till kreativa, kritiska och konstruktiva samtal om pågående forskning både mellan doktorander och i gruppen seniora och juniora forskare som helhet. I en liten miljö kan det vara problematiskt att sticka ut med nya kritiska perspektiv, vid byte av handledare och i samarbete inom doktorandgruppen. Vi har inte träffat tidigare doktorander eller doktorander som inte fullföljt sin utbildning. Eftersom arbetsmarknaden är god för disputerade forskare från samtliga ämnen rekommenderar vi att doktorandantalet utökas. En annan reflektion gäller rekrytering av doktorander som vi uppfattat i hög grad sker från närområdet. Flera av de disputerade stannar också kvar vid universitetet som lärare. Även om vi generellt fick nekande svar på risken för delikatessjäv så finns en risk för stagnation. Detta kan motverkas genom ökad rörlighet bland doktorander, lärare och forskare vid bedömda ämnen. Kortare eller längre vistelser vid utländska universitet eller adjungering vid andra svenska universitet kan bidra till inflöde av nya idéer och perspektiv.

Avslutningsvis är vår bedömning att socialt arbete, omvårdnad och folkhälsovetenskap alla har hög kvalitet i forskarutbildningen. Begreppet "hög kvalitet" används genomgående i rapporten. Vi har uppfattat att "hög kvalitet" är gängse språkbruk vid bedömning av högskoleutbildning tillsammans med "ifrågasatt kvalitet". De ämnen vi bedömt har vidare goda möjligheter att utvecklas vidare. Det finns en god psykosocial arbetsmiljö, genomtänkta strukturer och processer för forskarutbildningen och engagerad och kompetent personal. Fler doktorander, utökad samverkan med region och kommuner, ökad rörlighet och tydligare ämnesprofilering bedömer vi som möjliga utvecklingslinjer.

Socialt arbete

Sammanfattning

Beträffande *förutsättningarna* att bedriva forskarutbildning i socialt arbete finns numera en mycket god handledarkompetens med två, snart tre professorer, några docenter och därutöver flera handledarutbildade lektorer. Fakulteten anordnar handledarutbildning inklusive påbyggnadsutbildning och ämnet använder ett uppskattat dialoginstrument vid handledning. Därutöver finns etablerade strukturer för handledarmöten, medarbetarsamtal med institutionens proprefekt, obligatoriska seminarier samt uppföljande och planerande årliga genomgångar tillsammans med examinator kring ISP. Forskarutbildningsmiljön bedöms ha hög kvalitet och handledare som doktorander pekar särskilt på det lilla ämnets fördelar med närhet och korridor möten.

Genomströmningen av doktorander är god. Enligt bedömargruppen bör universitetet dock öka antalet doktorander som nu får anses ligga på en lägsta möjlig nivå. Antalet har minskat med ungefär hälften sedan några år tillbaka trots ämnets samtidiga expansion nationellt. Bedömargruppen ser det som bekymmersamt med en så liten grupp doktorander och utmaningen att säkerställa en kritisk massa doktorander och hålla egna ämneskurser är ett återkommande tema vid våra samtal med doktorander, handledare och institutionsledning.

När det gäller *utformning, genomförande och resultat* finns en bred palett av möjliga kurser på forskarnivå som arrangeras av Karlstad universitet centralt eller av någon av de olika forskarskolorna. Samtliga doktorander följer forskarskolan vid Centrum för hållbar samhällsförändring. Verksamheten är uppskattad och utgör ett gott exempel på universitetets ambition att främja flervetenskaplighet. För närvarande tillgodoses ämnesspecifika fördjupningar genom att ämnet är anslutet till en nationell forskarskola och genom att examinator följer upp doktorandens obligatoriska kurser. Enligt bedömargruppen bör ämnet arrangera fler egna kurser eftersom ämnet nu är beroende av andras arrangemang, vilket är sårbart. Progression och kvalitet säkerställs genom obligatoriska seminarier vid planering, mitt, slut och genom en kvalitetssäkringsprocess före disputation.

Forskarutbildningens ansvariga bör se över forskarutbildningens måluppfyllelse i relation till de omfattande krav som ställs i högskoleförordningen liksom till ämnets specifika behov. Vissa inslag är nu poänggivande medan annat som också är viktigt för att bedöma måluppfyllelsen hamnar utanför. Aktiviteterna kan med fördel samlas upp i en generisk ämneskurs med en kursexaminator som säkerställer måluppfyllelse och bidrar till en mera transparent process. En sådan kurs skulle då kunna löpa över doktorandens hela studietid.

Universitetet har utarbetat en plan för att säkra *jämställdhet* och mångfald och institutionen har tydliga strukturer på plats för att fånga upp arbetsmiljöproblem bland doktoranderna. Vi fann inga akuta problem vad gäller diskriminering eller delikatessjäv men vill ändå betona vikten av att uppmärksamma konsekvenserna av att män utgör ett underrepresenterat kön bland doktorander, ämnets handledare och i det sociala arbetets professioner. *Uppföljningsrutiner* av forskarutbildningen finns på plats och bedömargruppen ser det som särskilt positivt att institutionen träffat alumner i kvalitetssäkrande syfte.

Vad gäller *doktorandernas* situation är deras upplevelse av en god miljö både kopplad till att tydliga strukturer finns på plats, och till det lilla ämnets fördelar med korta beslutsvägar, god stämning, och hjälpsamhet bland kollegor. Bedömargruppen vill här peka på vikten av att skapa tydligare riktlinjer för tillsättning och byten av handledare, karriärplanering liksom kring ersättningsformerna för handledare.

När det gäller *arbetsliv och samverkan* har ämnet täta kopplingar till professionspraktiken. Det finns goda möjligheter att bredda ämnets samverkan utöver de två licentiander som nu är inskrivna vid forskarutbildningen. Samverkansuppdraget är enligt bedömargruppen nu alltför personknutet till enskilda lektors nätverk. Bedömargruppen ser det därför som positivt med den planerade strategiska rektorssatsningen på medfinansiering av forskarutbildning, något som dessutom kan stärka ämnets bägge forskningsprofiler. Enligt bedömargruppen bör institutionen avsätta resurser för en proaktiv satsning i kontakterna med det omgivande samhället. Syftet bör vara att sprida forskningsresultat, ingå avtal om samverkansdoktorander samt ge incitament för ny forskning med hög samhällsrelevans.

Bedömargruppens samlade värdering är att forskarutbildningen i socialt arbete håller hög kvalitet och att det finns en hög medvetenhet om både styrkor och utmaningar. Genom att bevara dess redan starka inslag, anta en större grupp doktorander som tillförsäkras en högre andel egen kursverksamhet samt knyta tätare kontakter med det omgivande samhället kommer utbildningen att bli ännu bättre rustad.

Förutsättningar

Socialt arbete är ett förhållandevis ungt universitetsämne och forskarutbildningen startade 1980 vid universitetet i Göteborg där den första professorn anställdes året dessförinnan. Ämnet konsoliderades snabbt. Drygt 20 år senare var antalet professorer ca 30 (Högskoleverket 2003:16R) för att i skrivande stund vara strax över 100. Forskarutbildning i socialt arbete bedrevs vid 5 lärosäten år 2002 för att år 2024 expanderat till 17 lärosäten. Drivkraften förklaras som dels ämnets behov av forskarutbildade lektorer i den 3.5 åriga socionomutbildningen (ca 3 500 examineras årligen vid 19 lärosäten), dels arbetsmarknadens behov av medarbetare med kvalificerad forskar- och utredningskompetens. Ett flertal reformer med ökade kommunala välfärdsuppdrag (äldre, LSS, psykiatri) har skapat nya verksamhetsfält med efterfrågan av socionomer. I den genomlysning av socionomfältet som genomfördes nyligen på uppdrag av Förbundet Sveriges Socionomutbildningar (Salonen & Panican 2021, Lunds universitet) beräknas arbetsmarknadens behov av socionomer vara fortsatt stark liksom efterfrågan av specialistkompetens inom flera områden. Även om forskarutbildning nu bedrivs vid många lärosäten varierar den betydligt i omfattning: "Vid många lärosäten är enbart ett fåtal antagna till utbildning på forskarnivå vilket bidrar till frågetecken kring möjligheterna till ämnesfördjupning och specialisering" (ibid s. 60).

Personal

Socialt arbete har numera goda personalmässiga förutsättningar att bedriva forskarutbildning vid KAU. Det har skett en positiv utveckling vad gäller personalsituationen sedan ämnets första professor anställdes år 2000. Socionomutbildningen inrättades år 2006 och två år senare startade forskarutbildningen. Ett särskilt styrdokument anger kriterierna för inrättande av ett forskarutbildningsämne på universitetet. Det krävs bland annat tillräckliga handledarresurser. Efter pensionsavgångar och till följd av rekryteringsproblem saknade ämnet professorer åren 2015 och 2016. Enligt underlagen vi tagit del av finns nu 14 disputerade personer varav 9 med handledarutbildning. Av dessa är två professorer (anställdes 2017), en är docent och två av

lektorerna har ansökt om befordran som docent. Inga pensionsavgångar är förestående. För närvarande pågår rekrytering av en tredje professor. Som särskilt meriterande bedömningsgrund anges "tidigare erfarenhet av forskningsledarskap och av att handleda doktorander". Bedömargruppen noterar något överraskad, att erfarenhet av handledning fram till disputation utgör inte ett absolut krav, detta då enbart professor har uppdrag som examinatorer inom forskarutbildningen, se nedan.

Handledarna

Bedömargruppen ser det som positivt att universitetet anordnar utbildning för att handleda doktorand inklusive påbyggnadsutbildning och att utbildningarna är eftertraktade av lektorerna. Samtliga handledare har enligt våra underlag handledarutbildning. Det finns även andra lektorer som är beredda att ta uppdrag som handledare. Inom all forskarutbildning finns ett återkommande spänningsfält mellan lektors egna karriärplaner där doktorandhandledning ofta ingår och doktorandens specifika handledningsbehov. Vid intervjuerna med doktorander och handledare berättades att ett särskilt dialoginstrument används som stöd vid handledningen och att det är uppskattat. Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att ämnet utgår från att enbart två handledare skall tillsättas per doktorand om inte särskilda handledningsbehov kräver en tredje eller till och med en fjärde handledare. Många handledare per doktorand skapar koordineringsproblem vilket institutionens företrädare vill undvika.

Enligt bedömargruppen finns en hög vetenskaplig och pedagogisk kompetens för att bedriva forskarutbildning i socialt arbete och att det dessutom finns förutsättningar att expandera denna genom antagning av fler doktorander.

Forskarutbildningsmiljö

Forskarutbildningen i ämnet har under de sexton år den pågått sedan 2008 antagit 14 doktorander vid olika tillfällen. Fem har disputerat och sex är pågående, varav två licentiander. Två av dessa doktorander är nollaktiva, varav en är på väg att disputeras. De tre återstående doktoranderna har deltagit kortare perioder eftersom de varit kopplade till norska lärosäten, och en av de tre har disputerat vid KAU. Den norska kopplingen var stark i ämnets begynnelse och enligt ämnesansvarig saknas anteckningar om de avtal som detta grundades på. Flertalet av de övriga doktoranderna är eller har varit fakultetsfinansierade förutom de två licentianderna där det finns avtal med region Värmland och SKR/Karlstad kommun om samfinansiering. Om vi bortser från pågående och s.k. "norska" doktorander får genomströmningsgraden bedömas som god med hittills fem av sju möjliga examina. Två av dessa f.d. doktorander är nu anställda som universitetslektorer.

Styrdokument

Forskarutbildningen regleras av två övergripande styrdokument; antagningsordning fastställd 2021 samt regler för utbildning på forskarnivå fastställd 2022. Ämnets allmänna studieplan reviderades 2021 och har fastställts av fakultetsnämnden. Dessutom finns det i september 2022 reviderade ämnesdokumentet "Riktlinjer och anvisningar för forskarutbildningen i socialt arbete vid Karlstad universitet", antaget av handledarkollegiet. Bedömargruppen noterar att de dokument som krävs för en fungerande forskarutbildning finns på plats och att de dessutom har reviderats nyligen. Vi ser det som särskilt positivt att ämnet har ett eget levande dokument där de mera praktiska aspekterna av forskarutbildningens vardag presenteras. Bedömargruppen ser ett behov av att uppdatera detta som styrdokument och återkommer med några förslag.

Kvalitetssäkring

Enligt den allmänna studieplanen har doktorandens examinator det övergripande ansvaret för kvalitetssäkringsprocessen. Vilket, enligt bedömargruppen, kräver att examinator är väl insatt i och

har tidigare erfarenhet från handledning och examination av doktorander. Utifrån våra intervjuer framgår att enbart professorerna engageras som examinators. För varje doktorand upprättas en individuell studieplan. Ämnet har etablerade strukturer för handledarmöten i ett särskilt handledarkollegium som inkluderar samtliga disputerade lektorer, doktorander har årliga medarbetarsamtal med institutionens prorektor, doktorander har obligatoriska seminarier och kurser samt uppföljande och planerande årliga genomgångar tillsammans med examinator kring sin ISP. Vid fakulteten finns ett forskarutbildningsutskott som bland annat har som uppgift att utse doktorandexaminator. Doktorandens ISP tillstyrks av prorektor, granskas av fakultetskansli och fastställs av dekan.

Den lilla forskarutbildningsmiljön

Vid intervjuerna pekar såväl doktorander, handledare som institutionsledning på det lilla ämnets fördelar med närhet och frekventa korridor möten. Det finns dock ett stort problem med en liten ämnesmiljö. Enligt bedömaregruppen behöver institutionen se över antalet doktorander som nu får anses ligga på en lägsta möjlig nivå. Antalet doktorander har minskat med ungefär hälften sedan några år tillbaka trots ämnets samtidiga expansion nationellt. KAU är nu ett av de lärosäten som har det lägsta antalet doktorander i socialt arbete. År 2017 fanns nio inskrivna doktorander, år 2023 finns enbart två aktiva med doktorsexamen som mål. Vi ser det som bekymmersamt med en så pass liten grupp doktorander och utmaningen att säkerställa en kritisk massa doktorander och tillförsäkra en fruktbar forskarutbildningsmiljö är ett återkommande tema vid våra samtal med doktorander, handledare och institutionsledning. Som jämförelse kan nämnas att Karlstad blev universitet år 1999 samtidigt med Växjö universitet (nu Linnéuniversitetet) men som har 23 inskrivna doktorander varav sju licentiander i ämnet. Doktorandvolymen framstår som i minsta laget utifrån flera kriterier och vi återkommer till detta under avsnitt om arbetsliv och samverkan.

Enligt bedömaregruppen finns erforderliga rutiner på plats för att bedriva forskarutbildning av hög kvalitet. En del av dessa rutiner tycks vara ämnets egna tillämpningar av styrdokument, exempelvis att en professor alltid ska utses som examinator, men byte av handledare berörs inte. Enligt bedömaregruppen bör forskarutbildningens praxis bättre specificeras i riktlinjedokumentet för forskarutbildningen. Därigenom blir rutinerna transparenta vilket underlättar intern information och klargör praxis för nyanställda medarbetare. Bedömaregruppens uppfattning är att ämnets forskarutbildningsmiljö är god men att det krävs en översyn vad gäller storleken på doktorandgruppen.

Utformning, genomförande och resultat

I vårt uppdrag ingår inte att bedöma forskarutbildningens resultat. Det hade krävt granskning av ämnets avhandlingar, eventuella delarbeten liksom dess utfall i vetenskap och praktik. Bedömaregruppen har haft tillgång till bibliometriska data (bilaga 4b) samt publikationslistor för doktorander, handledare och övrig personal (bilaga 4a). Baserat på dessa underlag noterar vi en förväntad internationell vetenskaplig publicering men väl sparsamt utifrån en svensk vetenskaplig kontext i socialt arbete och med ett undantag hittar vi ingen produktion av läromedel. Bedömaregruppen ser det som väsentligt att doktorander etableras i det vetenskapliga och pedagogiska samtalet i ämnet under sin tid som doktorander.

Enligt bedömningsgrunderna för inrättande av utbildning på forskarnivå ska ämnet ha såväl vetenskaplig som samhällsrelig relevans och vara kopplat till arbetsmarknadens behov. Vår tolkning är att dessa krav ska genomsyra utformningen av utbildningen och då inte bara doktorandens enskilda forskningsprojekt utan även de kurser som erbjuds doktoranden. Hittills har utlysningar av doktorander skett brett när det har funnits tillräckliga medel från fakulteten och doktorander har

antagits utifrån egen forskningsplan. Ett alternativ vore att koppla utlysningar strategiskt till ämnets två forskningsprofiler. Bedömggruppen lämnar inte någon rekommendation här men vill ändå poängtera att denna strategiska fråga behöver uppmärksammas inför nästa utlysning.

Studieplan

Enligt den allmänna studieplanen omfattar doktorsexamen 75 hp i kurser varav 45 hp är obligatoriska. Licentiatexamen omfattar 37,5 hp i kurser varav 20 hp är obligatoriska. Obligatoriska kurser för doktorsexamen är forskningsmetodik 20 hp, varav minst 7,5 hp kvalitativ metod och 7,5 hp kvantitativ metod. Dessutom krävs socialvetenskapliga teorier och socialvetenskaplig forskningsorientering med 25 hp. Progression och kvalitet säkerställs genom tre obligatoriska seminarier. De inleds efter max sex månader med ett planeringsseminarium (benämns ibland för idéseminarium) och följs av mittseminarium, slutseminarium och slutligen efter en gedigen intern kvalitetssäkringsprocess av en offentlig disputation. Bedömggruppen ser det som positivt att doktorander ges möjlighet att medverka som kommentatorer vid de inledande seminarierna och att externa sakkunniga också kan engageras, i synnerhet vid mitt- och slutseminarier.

Forskarskolor

Doktoranderna har möjlighet att ta del av kurser på forskarutbildningsnivå på KAU. För närvarande erbjuds de fyra kurserna vetenskapskommunikation, nyttiggörande, publicering och vetenskapsfilosofi. Vid KAU finns sex forskarskolor, varav forskarskolan hälsa och forskarskolan om hållbar samhällsförändring är möjliga för ämnets doktorander. Samtliga deltar i den senare. Forskarskolans verksamhet består av kurser, seminarier och internat för doktorander vid sex samhällsvetenskapliga ämnen. Avsikten är att skapa en samarbetsmiljö bland doktorander och att främja flervetenskaplighet. Vi bedömer det som en stor tillgång för forskarutbildningen att doktoranderna erbjuds möjlighet att följa den lokala forskarskolan vid Centrum för hållbar samhällsförändring. Deras seminarier och workshops är uppskattade av doktoranderna och utgör ett gott exempel på hur ett mindre universitet kan arbeta utöver traditionella ämnesgränser.

Ämnet deltar i den nationella forskarskolan i ämnet socialt arbete (Research School Social Work) som bildades 2009 och som ger ämnesspecifika kurser på forskarnivå samt olika slags seminarier. Kurserna beslutas av en gemensam styrgrupp för de 16 svenska lärosäten som gemensamt driver forskarskolan. Sätet för forskarskolan roterar. Flera kurser är återkommande och doktorander behöver då vänta in dessa. En återkommande kritik är att det är svårt att anpassa kursutbudet till enskilda doktoranders eller doktorandgruppers behov varför lärosäten inte kan förlita sig på utbudet utan behöver även utforma egna kurser. Doktoranderna uppger vid vår intervju att det kan vara snårigt att hitta lämpliga kurser.

Den egna kursverksamheten

Ämnet driver för närvarande sin första kurs på forskarnivå, en kortare kurs om doktorsavhandlingar och disputationer i socialt arbete. Vi bedömer det som positivt att ämnet driver en egen kurs, i synnerhet som den baseras på önskemål från doktoranderna, men det är bekymmersamt att ämnet först efter 16 år kunnat genomföra en egen kurs på forskarnivå. Ämnet bör i större utsträckning ta initiativ till egna ämneskurser. Det är i längden problematiskt och för sårbart att hoppas på att lämpliga ämneskurser anordnas i den nationella forskarskolan eller i universitetets egen regi. Doktoranderna lyfter detta som ett problem och kopplar det till det lilla ämnets förutsättningar. Enligt bedömggruppen behöver ämnet genomföra fler ämneskurser i egen regi och/eller tillsammans med andra lärosäten, exempelvis i den nationella forskarskolan. Kursverksamheten skulle underlättas med en större doktorandgrupp.

”Ryggsäck”

Visst konferensdeltagande kan vara poänggivande med 1,5 poäng/konferens. Vi bedömer det som utmärkt att institutionen generellt ställer sig positiv till doktoranders konferens- och kursdeltagande och att ekonomiska hinder sällan föreligger. Dock framför doktoranderna att finansieringsvillkoren, den s.k. ”ryggsäcken”, är oklara för dem. Praxis enligt självvärdering och intervjuer är en hög grad av generositet med såväl handledningstid som möjlighet till konferensdeltagande. Denna praxis bör enligt bedömargruppen klargöras i ämnets riktlinjedokument för forskarutbildningen.

Måluppfyllelse enligt högskoleförordningen

I underlaget till bedömargruppen bifogades en målmatris över vilka kurser och aktiviteter som bidrar till måluppfyllelse i enlighet med de krav som ska uppfyllas enligt de allmänna bestämmelserna i högskoleförordningen (bilaga 5). Här presenteras en mängd potentiella kurser och andra inslag som examinator, handledare och doktorand behöver förhålla sig till. Det är dock inte glasklart hur aktiviteterna ska tolkas och flera är återkommande vid olika mål. Bedömargruppen har noterat att exempelvis kan inslag som kommentator av doktorander vid seminarier, deltagande i nationella och internationella konferenser, etikansökan och samverkan med det omgivande samhället nu vara poänggivande medan annat som också är viktigt för att bedöma måluppfyllelsen hamnar utanför. Ett sådant exempel är att tränas att söka egna forskningsmedel, något doktoranderna nu saknar. Enligt bedömargruppen bör forskarutbildningen se över måluppfyllelsen i relation till de omfattande krav som ställs i högskoleförordningen. Ett förslag är att samla upp obligatoriska inslag i en generisk ämneskurs med en kursexaminator vilket skulle säkerställa måluppfyllelse och bidra till en mera transparent process. En sådan kurs skulle då kunna löpa över doktorandens hela studietid och dessutom utöka antalet egna ämneskurser.

Jämställdhet

Av de underlag som bedömargruppen tagit del av framgår att universitetet arbetar aktivt med jämställdhetsintegrering och mångfald och att våra intervjuer indikerar att fakulteten har strukturer på plats för att fånga upp arbetsmiljöproblem bland doktorander. Bedömargruppen vill, i likhet med den expertgrupp som bedömde fakultetens forskning 2022, betona att det finns betydligt fler arbetsmiljöutmaningar att uppmärksamma utöver jämställdhet bland doktorander. Intervjuer och våra övriga underlag visar inga uppenbara problem vad gäller diskriminering pga funktionsvariation eller delikatessjäv. Vad gäller genusaspekter i riket och i socialt arbete utgör kvinnor 85% av socionomstudenterna och 2/3 av ämnets personal (Salonen & Panican, 2021). Män är ett underrepresenterat kön även bland doktorander och handledare i socialt arbete på KAU. Detta behöver inte vara ett problem men genusfrågan bör uppmärksammas exempelvis vid bemanning av kurser, när uppdrag ska besättas och vid sammansättning av ledningsgrupper. Vi har noterat att både män och kvinnor ska ingå i betygsnämnder.

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

Enligt såväl självvärdering som vid våra intervjuer framgår att universitetet nyligen reviderat och uppdaterat styrdokument liksom att ämnet har en reviderad allmän studieplan. Det finns upparbetade rutiner för doktorandernas studiegång och en dialog förs mellan handledare, examinator och doktorand vid den årliga genomgången av individuell studieplan. Vi bedömer att erforderliga uppföljningsinstrument finns på plats men upprepar förslaget att tydligare klargöra etablerad praxis i dokumentet om riktlinjer för ämnets forskarutbildning. Mycket av denna praxis framkom muntligt vid våra intervjuer och flera av inslagen har även tagits upp i ämnets

självvärdering varför de möjligen kan framstå som självklara för ämnesrepresentanterna. Enligt bedömargruppen utgör de små men viktiga pusselbitar som tillsammans bidrar till att skapa en god miljö för forskarstudier och är därför viktiga att få på pränt.

Doktorandperspektiv

God representation av doktorander

Doktorander är representerade i såväl beslutande som beredande organ på KAU, bland annat i universitetsstyrelse, i fakultetsnämnd och i forskarutbildningsutskott. Inom ämnet deltar de med representant vid sammanträden i handledarkollegiet, dock inte då enskilda personärenden diskuteras. Genom regelbundna enkätundersökningar och alumnuppföljningar vill universitetet fånga upp eventuella arbetsmiljöproblem och undersöka utfallet av forskarutbildningen.

Hög trivsel och goda förutsättningar

Bedömargruppen har inte tagit del av underlag från undersökningarna ovan men fick möjlighet att intervjua samtliga nu aktiva doktorander (fyra). Två av doktoranderna har fått doktorandtjänst efter en öppen utlysning baserat på egna forskningsidéer, medan de två som studerar till licentiand har olika konstruktioner baserade på avtal med externa arbetsgivare. Vid intervjuerna framgick att samtliga trivs bra och som någon sa: "det bästa jobbet jag har haft". Doktoranderna uppskattar å ena sidan att ämnet inte är så stort. De pekar på korta beslutsvägar, en god arbetsmiljö och hjälpsamma kolleger som gärna ger feedback, "öppna dörrar". En generell problematik kring den lilla forskarutbildningsmiljön är att den av en doktorand kan uppfattas som trygg med närhet till kolleger, medan en annan kan känna sig påpassad och styrd. Doktoranderna befinner sig regelbundet på arbetsplatsen och har arbetsrum intill varandra. Dessutom framhäver de den goda seminariekulturen där det kan ges tuff men ändå konstruktiv kritik. Å den andra sidan finns en problematik med att handledare inte alltid har specifik kompetens och att urvalet är begränsat vid ett eventuellt handledarbyte. Doktoranderna pekar även på en svag ämneskompetens i socialt arbete eftersom få lektorer har disputerat i ämnet. Vid intervjun nämns även att praktiska professionserfarenheter saknas hos de flesta handledarna vilket skapar sårbarhet. Doktoranderna finner då denna kompetens på annat håll och uppger att de får söka sig till denna själv. Men de betonar att ämneskompetensen kan kompletteras i efterhand och att det finns en öppenhet inom ämnet för att tillsätta extern bihandledare vid behov.

Forskarskolor viktiga

Doktoranderna framhåller att konsekvensen av att vara forskarstuderande vid ett litet universitet är att man behöver söka sig ut för att hitta andra som arbetar med liknande problem/metoder. Den lösning som universitetet tillhandahåller med forskarskolan vid Centrum för hållbar samhällsutveckling uppskattas. De får då kommentarer från olika håll vid seminarier och kurser, något som även skapar en större doktorandgrupp. Även verksamheten vid den nationella forskarskolan i ämnet uppskattas. Ett problem, särskilt för doktorander med familjeåtaganden, är att dess kurser ofta ges i form av internat, vilket kräver resor och övernattnings. Doktoranderna ser det som övervägande positivt att utbildningen är individuellt anpassad; "Vi får styra själva det som passar oss bäst". När det gäller förbättringspunkter nämnde de, förutom tillgången på ämneskompetenta handledare, på vissa oklarheter kring finansiering av kurser och konferenser och behov av karriärplanering efter forskarstudierna.

Sammanfattningsvis visar intervjuerna att nu aktiva doktorander upplever en god miljö både kopplad till att tydliga strukturer finns på plats, och till det lilla ämnets fördelar med korta beslutsvägar, god stämning, och hjälpsamhet bland kolleger. Bedömargruppen vill peka på vikten av att skapa tydligare riktlinjer för tillsättning och byten av handledare samt karriärplanering för doktoranderna.

Arbetsliv och samverkan

Universitetets egna behov av medarbetare med forskarutbildning i socialt arbete

Forskarutbildning i socialt arbete ska tillgodose både ämnets behov av disputerade lektorer som kan undervisa och forska samt förse det sociala välfärdsområdet med kvalificerad analys/utredningskompetens. Enligt Salonen & Panicans tidigare refererade rapport genomfördes år 2020 ca hälften av undervisningstiden på socionomprogrammet vid KAU av disputerad personal medan den var 62 % i riket. Enbart ett av 19 svenska lärosäten har en andel disputerad personal utöver riktmärket 2/3. Detta indikerar att det kommer att vara fortsatt hög nationell efterfrågan på lektorer inom ämnet och att KAU inte kan förlita sig på att den egna forskarutbildningen kommer att tillgodose universitetets behov. Det framstår därför även som särskilt angeläget att det skapas tydliga och attraktiva karriärmöjligheter för ämnets antagna doktorander. Ett steg i den riktningen är att behålla möjligheten till institutionstjänstgöring i form av undervisning samt att låta deltagande i universitetspedagogisk kurs ingå i institutionstjänstgöringen. Nu tillgodoräknas kursdeltagande med 80 timmer som institutionstjänstgöring. Bedömargruppen ser det som en styrka att doktoranderna därigenom kan meritiera sig för lektorstjänster och får undervisningserfarenhet. En annan möjlighet är att skapa särskilda befordringsvägar för adjunkter genom att ge access till forskarutbildning, något som även förts fram av den internationella expertgrupp som granskat institutionens forskning år 2022. Vid våra intervjuer fick vi information om att den typen av program ännu inte finns på plats. En strategisk satsning på adjunkters meritering kan motiveras både utifrån ämnets behov av en större grupp doktorander och av att utöka andelen disputerad, undervisande personal.

Det omgivande samhällets behov av medarbetare med forskarutbildning i socialt arbete

Det är även ett rimligt antagande att kommuners och regioners behov av utredare med specialistkompetens kommer att öka, bland annat genom lagstadgade kvalitetskrav på verksamheternas insatser vilket skapar efterfrågan av kvalificerad utvärderingskompetens. Behovet av specialisering och spetskompetens inom socialtjänstens utreds för närvarande (Dir 2023:21). Nationellt förs även diskussioner om huruvida chefer inom socialtjänsten bör vara disputerade, i likhet med flera chefspersoner inom hälso- och sjukvården. Vid intervjuerna med handledare och institutionsledning framgick att forskningsanknytningen inom socialtjänstens praktik i Värmland är svag. Det saknas delade tjänster akademi/verksamhet och historiskt saknas erfarenhet av samverkansdoktorander förutom de två personer som nu är antagna till licentiatnivå.

Övergripande strategier för samverkan

Vid intervjuerna framkommer att samverkansfrågor visserligen är viktiga för universitetet men att ämnets samverkansmål och övergripande strategier behöver tydliggöras. En professionsutbildning som socialt arbete har naturligt täta kopplingar till ämnets praktik, bland annat genom socionomstudenternas VFU. Det borde finnas goda förutsättningar att bredda ämnets samverkan utöver de två licentiander som nu är inskrivna vid forskarutbildningen. Vid intervjuerna framkommer att samverkansinitiativ gärna tas av enskilda forskare och att deras tillgång till nätverk blir viktiga resurser. Bedömargruppen anser dock att detta i längden är en alltför osäker lösning på ämnets samverkansbehov. Bedömargruppen ser det därför som mycket positivt med den kommande strategiska rektorssatsningen på medfinansiering av forskarutbildning. En sådan satsning kan gynna ämnets bägge forskningsprofiler kritisk och tillämpad välfärdsforskning liksom bilda grunden för nya avtal om samverkan i forskning och i förlängningen öka antalet doktorander.

Sammanfattningsvis vill bedömargruppen starkt rekommendera att det avsätts resurser för en proaktiv satsning i ämnets kontakter med det omgivande samhället. Det kan bidra till spridning av forskningsresultat, avtal om samverkansdoktorander samt ge incitament för ny forskning med hög samhällsrelevans.

Omvårdnad

Karlstad universitets förutsättningar att driva forskarutbildning inom omvårdnad är goda i termer av nuvarande höga vetenskapliga och pedagogiska kompetens. Det aktiva utvecklingsarbetet med att rekrytera och säkerställa framtida kompetensförsörjning för att garantera erforderligt antal och kompetens bland forskarhandledarna är lovt och bör intensifieras. Även institutionens interna rekryteringsarbete är positivt med tydliggörande av successionsordning och krav på följsamhet till fastställda riktlinjen om antal handledare per doktorand.

Ämnet omvårdnad har en utvecklad och välorganiserad forskarutbildningsmiljö med ett internt kvalitetssäkringssystem på plats. Bland annat omfattar det en utvecklad seminarieverksamhet med obligatorisk medverkan och kontinuerlig redovisning av eget och granskning av andras arbeten. Positivt är att det är poänggivande men den omfattande och frekventa redovisningen riskerar att skapa stress vilket bör beaktas.

När det gäller forskarutbildningens *utformning, genomförande och resultat* visar den på god struktur, stödstrukturer för doktorandernas genomförande av utbildningen vilket visar sig i ett gott utfall mätt i vetenskaplig produktion. Det finns dock ett behov av fler ämnesspecifika forskarhandledare både för en jämnare fördelning av handledaruppgifterna och för att generera fler ämnesspecifika forskarkurser vid det egna lärosätet. Det är en utmaning att så många av doktoranderna och även forskarhandledarna inte är fysiskt på plats med negativ inverkan på möjligheten till vetenskaplig och kritisk reflektion under såväl strukturerade som spontana former.

Ämnet omvårdnad arbetar systematiskt och aktivt med att säkerställa *jämställdhet* inom verksamheten vilket givit tydliga avtryck inom pågående seminarie- och kursverksamhet i form av utvecklat seminarieinnehåll och uppföljande kursmål samt när det gäller fördelning av uppdrag. Dock kvarstår utmaningen med den påfallande obalansen mellan könen bland såväl doktorander som forskarhandledare.

När det gäller uppföljning, åtgärder och återkoppling har ämnet utvecklat och anammat goda och systematiska uppföljningsrutiner inom forskarutbildningen. Dock är avstämningarna många och såväl den individuella studieplanen som den åtföljande målmatriken beskrivs som svårhanterade varför en förenklad hantering rekommenderas.

Doktoranderna beskriver sin situation i positiva termer och är nöjda med sin forskarutbildning. Särskilt nämns tydliga riktlinjer, ordning och reda och möjlighet till tvärvetenskaplig dialog inom forskarskolan hälsa. Hantering av ansvarsfrågor inom handledargruppen såsom vid behov av handledarbyte, karriärplanering och ryggsäck kan tydliggöras.

När det gäller hur forskarutbildningen arbetar med *arbetsliv och samverkansfrågor* visar det på utarbetade strategier för ökad samverkan med hälso- och sjukvården samt näringslivet. Även alumni verksamheten visar på god potential som möjlighet till kvalitetssäkring av utbildningen och inspiration för doktoranderna.

Bedömargruppens samlade värdering är att forskarutbildningen i omvårdnad är en utbildning där doktoranderna trivs och som håller hög kvalitet i termer av tydliga riktlinjer, organisation och kvalitetssäkringssystem. Forskarskolan hälsa är en utmärkt och nödvändig arena för seminarier, forskarkurser och den tvärvetenskapliga dialogen. De planerade externa och interna rekryteringsstrategierna kan ytterligare stärka forskarutbildningens kvalitet om de faller väl ut och göra den mindre sårbar inför framtiden.

Förutsättningar

Karlstads universitets forskarutbildning är organiserad i sammanlagt 26 forskarutbildningsämnen vid två fakulteter där omvårdnad och folkhälsovetenskap tillhör Hälsa, Natur- och Teknikvetenskapliga fakulteten och drivs av Institution för hälsovetenskaper. Forskarutbildningen inom omvårdnad startade redan 2001 och har sedan dess etablerat ett samarbete med Norge, både avseende doktorander och professorer. Trots detta tillhör forskarutbildningen inom omvårdnad en liten forskningsmiljö i relation till Karlstad Universitets nästan 300 doktorander. Forskarutbildningen inom omvårdnad engagerar för närvarande 16 aktiva doktorander vilket är en ökning med 33% de senaste sex åren. Tre av doktoranderna är män. Sedan 2006 när den första disputationen ägde rum har 37 doktorander och fyra licentiander disputerat, vilket bedömargruppen anser vara tecken på en god progression och genomströmning. Dock är det anmärkningsvärt att av det totala antalet doktorander som disputerat/erhållit licentiatexamen, är fjorton norskfinsierade, med tanke på det stora behov ämnet har av lektorer.

Personal

De personalmässiga förutsättningar för att bedriva en forskarutbildning med god kvalitet vilar i nuläget på en god vetenskaplig och pedagogisk kompetens representerad av fyra professorer, två docenter och 10 universitetslektorer där totalt 14 har genomgått forskarhandledarutbildning. Därutöver har en av universitetsadjunkterna ansökt om befordran som lektor. Av dessa lärare är tre män. Bedömargruppen konstaterar att ett lovvärt utvecklingsarbete pågår med att rekrytera och därmed säkerställa kompetensförsörjningen för att garantera erforderligt antal och kompetens bland forskarhandledarna. Dock har det för närvarande endast resulterat i två kvarvarande professorer varav en på 10% vilket borde väcka till eftertanke kring nuvarande strategier för rekrytering och behållning av personal, särskilt som bedömargruppen har tagit del av den dragningskraft som grannlandet Norge har i form av förutsättningar i arbetstid, forskning och lön. Med det i åtanke, sammantaget med att fyra av de idag aktiva forskningshandledarna kan förväntas gå i pension inom den närmaste treårsperioden, väcker situationen viss oro för risken att inte kunna upprätthålla erforderligt antal lektorer och den kompetens som en forskarutbildning kräver. Det är därför glädjande att ta del av ämnets aktiva arbete för att stimulera till kompetensutveckling genom kontinuerliga diskussioner med kollegiet och årliga uppföljningar samt genom finansiellt stöd både för adjunkter att gå in i forskarutbildning och för lektorer att docentmeritera sig. På senare tid har det resulterat i befordran av två lektorer till docenter och två docenter till professorer (deltid). Genom en tydlig plan och krav på integrerad successionsordning kan yngre/mindre erfarna handledare beredas handledarerfarenhet kan forskningsmiljöns behov av ytterligare akademisk meritering inom handledargruppen samt ämnet i sig ytterligare förstärkas.

Handledare

De idag 16 aktiva doktoranderna i ämnet omvårdnad engagerar fyra professorer och en docent som huvudhandledare samt tio universitetslektorer som biträdande handledare. Mot bakgrund av ovanstående personalsituation är det därför å ena sidan förståeligt att nuvarande doktorander därutöver engagerar 15 externa handledare varav tre huvudhandledare verksamma vid andra högskolor och universitet med lektors, docent och professors grad, samtidigt som det å andra sidan förefaller märkligt att fyra av de interna handledarna inte har handledaruppdrag (två med handledarutbildning samt två som disputerade våren 23). Det kan till viss del förklaras av behovet av att säkerställa specifik kompetens till doktorandernas projekt samt ambitionen att samverka med doktorandens arbetsplats då flera av doktoranderna är samverkansdoktorander. Detta resulterar i, att trots institutionens riktlinje, flera av doktoranderna har mer än två handledare, ibland upp till tre till fyra. Även om majoriteten av ämnets handledare är närvarande på campus någon dag varje vecka innebär det samtidigt att en stor del av handledningen kan ske på distans. Det är

bedömargruppens reflektion att trots att de doktorander vi träffar tycker att distanshandledning fungerar bör det uppmärksammas att det samtidigt kräver hög grad av självständighet hos doktoranden, samt att det begränsar möjligheten för en dynamisk och kreativ forskningsmiljö med spontana akademiska samtal.

Bedömargruppens sammanfattande bedömning är att forskarutbildningen inom omvårdnad för närvarande besitter en hög vetenskaplig och pedagogisk kompetens men att arbetet med att tillförsäkra framtida erforderlig kompetensförsörjning behöver intensifieras. Med utgångspunkt i den rådande situationen mellan antalet aktiva och inaktiva forskarhandledare internt, engagemanget av ett stort antal externa handledare, en förväntad pensionsavgång bland en handfull av forskarhandledarna, samt en snedfördelning mellan kvinnor och män bland forskarmeriterade lärare, är det bedömargruppens rekommendation att man fortsätter det betydelsefulla interna rekryteringsarbetet genom att ytterligare tydliggöra successionsordning bland handledaruppgifterna samt att efterleva den fastställda riktlinjen om antal handledare per doktorand. Därutöver rekommenderas en genomlysning och kritisk granskning av nuvarande externa rekryteringsstrategi.

Forskarutbildningsmiljö

Organisation, styrdokument och riktlinjer

Forskarutbildningsmiljön har en stark koppling till Forskarskolan Hälsa med omfattande seminarieverksamhet, forskarkurser och mötesplatser för doktorander inom hälsa bl a via ett årligt internat där aktuella frågor för forskarutbildningen diskuteras. Bedömargruppen uppfattar att såväl ledning, handledare som doktorander uppskattar forskarskolan som kompensation för den annars lilla forskarutbildningsmiljön inom omvårdnad. Forskarskolan samlar för närvarande samtliga doktorander inom omvårdnad, samt doktorander från folkhälsovetenskap och informatik. Institutionen leds av en prefekt med ansvar för forskning och forskarutbildning med stöd av proprefekt. Fakulteten les av en fakultetsnämnd samt ett forskarutbildningsutskott som bereder forskarutbildningsfrågor till fakultetsnämnden och granskar och beslutar alla kursplaner. Forskarutbildningen är strukturerad avseende innehåll och uppföljning i den allmänna studieplanen HNT2023/659. Utbildningen bedrivs inom forskningsmiljön *Främja hälsa och vårdkvalitet* med sina tre tematiseringar, vilket speglar pågående avhandlingsprojekt med klinisk förankring och forskningsfrågor initierade från vården. Det är däremot oklart i vilken grad forskningsresultaten har en förväntad implementering inom region och kommun vilket är en tydlig uttalad ambition inom ramen för ökad klinisk forskning vilket en satsning på fler förenade tjänster än den nuvarande enda (2024) skulle kunna bidra till.

Behörighet, ämnesfördjupning, antagning och handledning

Enligt studieplanen för utbildning på forskarnivå i omvårdnad (reviderad 2020 och 2023) krävs grundläggande behörighet 240 högskolepoäng, varav 60 hp på avancerad nivå och särskild behörighet genom 120 hp inom omvårdnad, varav 30 hp på avancerad nivå inklusive ett examensarbete om 15 hp. Bedömargruppens reflektion är att denna tydliga avgränsning för ämnet omvårdnad är en profilering som möjliggör fördjupning inom ämnet, men också kan vara en begränsning av tvärvetenskaplighet vilket ett forskarämne i vårdvetenskap skulle kunna öppna upp för. I diskussionen med handledare, institutionsledning och doktorander framkommer en medvetenhet om denna eventuella begränsning och att den möjligen utspringer från när forskarutbildningen formades där det var angeläget att tydliggöra och stärka ämnet omvårdnad gentemot andra närliggande ämnen. Detta kan även förklara varför forskarutbildningens innehåll inte speglar den fördjupning inom ämnet omvårdnad som kan förväntas. Av totala antalet kursfordringar utgörs endast 9,5 hp (licentiat) respektive 16,5 hp (doktor) kravet på valfria forskarutbildningskurser inom omvårdnad. Bedömargruppen rekommenderar en diskussion inom forskarutbildningen om att antingen erbjuda doktoranderna en tydligare ämnesfördjupning

alternativt att vidga ämnet till det bredare ämnet vårdvetenskap. Doktoranderna antas till utbildningen på grundval av projektets forskningsinriktning och relevans för ämnets fördjupning och befintlig handledarkapacitet liksom sökandes möjlighet att närvara och delta i ämnets forskningsmiljö. Dock förstod bedömaregruppen att den fysiska närvaron i forskningsmiljön var ganska begränsad beroende på handledare och doktorander som bor på långt avstånd från universitetet. Doktoranderna kan antas antingen på licentiat- (30 hp kurser, vetenskaplig uppsats 90 hp eller doktorsnivå (60 hp kurser, doktorsavhandling 180 hp) och kan vara fakultets- eller externt finansierade. Vid bedömaregruppens besök på universitetet rådde det oklarhet kring hur och till hur många doktorander fakultetsmedlen tilldelas. Varje doktorand har en huvudhandledare och minst en biträdande handledare samt en personlig examinator med rollen att godkänna att föreslagna forskarkurser är lämpliga för avhandlingen.

Kvalitetssäkring

Det är en kontinuerlig och strikt strukturerad uppföljning inbyggd i forskarutbildningen inom ramen för forskarskolans seminarieverksamhet (obligatoriskt moment) där forskningsplan, samtliga manuskript granskas utöver mittseminarium, slutseminarium och predisputation. Doktorander och handledare ansvarar för seminarierna och föredrar/granskar planer och manuskript. Därutöver leder professorer, docenter och lektorer specifika seminarier inom relevanta forskningsfrågor. Seminarierna är en tydlig kvalitetssäkring av doktorandernas progression och lärande som noggrant följs upp via den målmatris som används vid den årliga genomgången av den individuella studieplanen tillsammans med handledare och examinator. Bedömaregruppens medskick är att beakta risken för hög arbetsbelastning och stress för doktorander och handledare. Det är därför ett plus att insatsen tillsammans med presentation på vetenskaplig konferens, genererar högskolepoäng. Sammanfattningsvis är det bedömaregruppens reflektion att forskarutbildningen inom omvårdnad är väl organiserad och kvalitetssäkrad. Medskick är att se över avgränsningen mot ämnet omvårdnad gentemot det bredare vårdvetenskap, för- och nackdelar med den omfattande seminarieverksamheten samt att verka för fler förenade tjänster mellan vård och akademi för en ökad samhällsförankring.

Utformning, genomförande och resultat

Forskarutbildningen har goda förutsättningar att generera bred kunskap och förståelse inom omvårdnad och vetenskapliga metoder relaterat till flera forskares nationella och internationella forskningssamarbeten där doktoranderna kan inkluderas. Även ämnet omvårdnad och forskarskolans kommande planerade högre seminarier utgör en god grogrund för detta. Bedömaregruppen vill i det sammanhanget påpeka att det kräver en förbättring av nuvarande förutsättningar för digitala möten av god kvalitet alternativt att den fysiska närvaron inom forskningsmiljön stimuleras och ökar. Det faktum att doktorander har svårigheter att hålla tidsplanen bör kunna åtgärdas genom tidigare nämnda rekommendationer om max två handledare per doktorand vilket minskar behovet av samordning samt att arbeta aktivt med att rekrytera fler lärare inom ämnet med forskarhandledningskompetens för att fördela uppdragen på fler personer i stället för att som nu flera lärare är belastade med väldigt många handledaruppdrag. Rekrytering av fler lärare inom ämnet borgar även för möjligheten till utveckling av fler ämnesspecifika forskarkurser vilket idag är en brist.

Vetenskaplig produktion, nationellt/internationellt.

Även om doktorsavhandlingar och licentiatuppsats kan utformas som sammanläggningsverk eller monografier har endast sammanläggningsverk lagts fram inom ramen för forskarutbildningen sedan start. De vetenskapliga delarbetena publiceras på engelska. Att döma av den bibliometriska bilagan

som bedömargruppen har kunnat ta del av är doktorandernas publikationer publicerade i välrenommerade peer reviewed vetenskapliga internationella tidskrifter av god kvalitet.

Forskningsprojektens samhällsrelevans, kopplat till arbetsmarknadens behov

Forskarutbildningen strävar efter att stimulera till flervetenskapliga och samhällsrelevanta doktorandprojekt inom omvårdnad och har en patientnära och klinisk förankring med målet att bidra med evidensbaserad kunskap för vårdens utveckling. Detta sker huvudsakligen inom forskningsmiljöns tre teman *Modeller och innovationer för säker vård, Hantering av komplexa ohälsotillstånd* och *Kompetens och professionsutveckling inom omvårdnad*. Det innebär en tydlig fokusering på avhandlingsprojekt som utgår från respektive huvudhandledares expertområde inom ovan tematiseringar och inte som tidigare, doktorandernas eget intresseområde vilket var möjligt när doktorandtjänsterna utlystes brett. Bedömargruppen konstaterar att det både innebär en förstärkning av forskningsmiljöns profil samtidigt som det delvis begränsar nytänkande och gränsöverskridande samarbeten. Glädjande är att flera av de pågående doktorander är samverkansdoktorander där forskningsfrågorna initierats i samverkan med doktorandens arbetsplats. Utmaningen är att det kräver att ämnet omvårdnad kan säkerställa den specifika kompetens som projektet kräver. En lovvärd satsning är den gemensamma strategin mellan Karlstads universitet och Region Värmland för att öka andelen disputerade sjuksköterskor i vården.

Delta i det vetenskapliga och pedagogiska samtalet under utbildningens gång

Forskningsmiljön strävar efter att bidra till doktorandernas kunskapsutbyte och professionella utveckling. Detta görs bland annat inom ramen för forskarskolan hälsas årliga ämnesöverskridande internat med teman som karriärutveckling, strategier för formering av egen forskargrupp, ansökan om forskningsfinansiering och forskningens påverkan på samhället. Flera av doktoranderna är involverade i undervisningen samt har uppdrag som doktorandrepresentanter i styrelser, nämnder och kommittéer vilket ger möjlighet att delta i diskussioner och utveckling av forskarämnet och pedagogik. Möjligheten att genomgå forskarkurser vid andra lärosäten nationellt eller internationellt uppmuntras för att bredda sitt nätverk och få nationell och internationell input på det egna avhandlingsprojektet vilket även kravet på presentation av avhandlingsprojektet på vetenskaplig internationell konferens bidrar till.

Den egna kursverksamheten

Utöver de obligatoriska ämnesöverskridande kurserna om 22 hp föreskrivs i studieplanen ämnesspecifika kurser och poänggivande moment. För doktorsexamen gäller valfria kurser inom omvårdnad på 16,5 hp, och för licentiatexamen 9,5 hp. De kurser som ges av ämnet omvårdnad inom forskarskolan hälsa utgörs av Systematiska litteraturöversikter inom hälsovetenskaper 7,5 hp, Grounded Theory 7,5 hp och Forskningsmetodik inom hälsovetenskaper 7,5 hp. De ämnesspecifika forskarkurserna inom forskningsmiljön är med andra ord mycket få vilket förklarar varför doktoranderna uppmuntras att finna kurser utanför institutionen och lärosätet nödvändiga för avhandlingsprojektet. Bedömargruppen konstaterar att samtidigt som det är positivt att doktoranderna bygger nya kontakter och nätverk utanför lärosätet så vore det önskvärt att fler ämnesspecifika forskarkurser utvecklas på det egna lärosätet inom ämnets tematiseringar och professorers och docenters kompetens för att stärka utvecklingen av den egna forskningsmiljön. Flera av doktoranderna har en social situation som inte medger att genomgå kurser på annan ort i landet eller utomlands, trots det finansiella stöd i form av en ryggsäck som bedömargruppen förstått har beslutats om förra året (2023) men var dåligt känt bland doktoranderna. Bedömargruppen upplever att det faktum att forskarkurserna vid det egna lärosätet bara kan genomföras vart annat eller vart tredje år pga avsaknad av erforderlig kompetens utgör ett problem och en stress för doktoranderna både i termer av att metodkurserna på så sätt riskerar att inte utgöra det stöd för datainsamling och analys som är tänkt eller att det påverkar tidsplan och progression. Den

utvärdering av forskarkurserna som genomförs kontinuerligt är positiv och skulle kunna ligga till grund för en utveckling av fler ämnesspecifika kurser om den systematiseras och lyfts till en samlad diskussion med samtliga doktorander och handledare. Det är därför glädjande att forskarutbildningen arbetar för en långsiktighet till stöd för doktorandernas utbildningsplan i form av ett policydokument

Sammanfattningsvis konstaterar bedömargruppen att utformning, genomförande och resultat inom forskarutbildningen inom omvårdnad visar på god struktur, gott stöd för doktorandernas genomförande av utbildningen och ett gott utfall mätt i vetenskaplig produktion. Genom en ökad rekrytering av ämnesspecifika forskarhandledare och därmed utveckling av fler forskarkurser vid det egna lärosätet, bättre förutsättningar att delta i det akademiska samtalet såväl på plats som digitalt kommer forskarutbildningen att stärkas ytterligare. Satsningen på ökad samverkan med region, kommun och privat vårdverksamhet är lovvärd och bidrar till möjligheten att doktorandernas avhandlingsarbeten kan utveckla vården.

Jämställdhet

Institutionen arbetar för att säkerställa representation från både män och kvinnor, oavsett om de är doktorander eller lärare/handledare inom de olika uppdrag och grupperingar som verksamheten omfattar som ett led i att främja en balanserad jämställd delaktighet inom ämnet. Detta är dock en utmaning med tanke på den snedfördelning mellan män och kvinnor som råder såväl bland doktorander som lärare med betydligt fler kvinnor än män. Karlstads universitet genomförde mellan åren 2017-2019 ett intensivt jämställdhets integrerat arbete inom alla verksamhet på alla nivåer. Sedan 2020 har arbetet intensifierats och operationaliserats i form av utbildnings- och seminarieverksamhet och workshops med chefer och medarbetare. Dessutom ska kursmål om genus och jämställdhet vara implementerade i de högskolepedagogiska kurserna, i forskarhandledarkursen och i ledarutvecklingsprogrammet. I flera av de ämnesgemensamma obligatoriska forskarkurserna görs en fördjupning avseende genusperspektivet kopplat till exempelvis mångvetenskapliga arbetssätt och erbjuder möjlighet till dialog inom dessa angelägna frågor över traditionella ämnesgränser. Bedömargruppen uppskattar dessa gedigna strategier och konstaterat att det parallellt behövs ett fokus också på andra diskrimineringsgrunder. Det finns också fler arbetsmiljöutmaningar att uppmärksamma bland doktorander. Intervjuer och våra övriga underlag visar inga uppenbara problem vad gäller diskriminering pga. funktionsvariation eller delikatessjäv.

Sammanfattningsvis kan bedömargruppen konstatera att det systematiska arbetet med att säkerställa jämställdhet har givit tydliga avtryck inom seminarieinnehåll och forskarkursers kursmål samt avseende fördelning av uppdrag. Dock kvarstår utmaningen med befintlig snedfördelning mellan könen i såväl doktorand – som handledargrupp.

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

Forskningsmiljön inom ämnet omvårdnad präglas av god ordning med nyligen reviderade riktlinjer (2023) för seminariebehandling av forskningsplaner, doktorandernas samtliga manuskript, samt med tydliga riktlinjer för mittseminarium, slutseminarium, predisputation och disputation. Den reviderade allmänna studieplanen är till stöd för detta med beskrivning av forskarutbildningsämnet, utbildningens mål, behörighetskrav, former för antagning, urval, samt utbildningens innehåll och uppläggning.

Doktorandernas individuella studieplaner (ISP) ska tjäna till stöd för planering av det egna avhandlingsarbetet, klarlägga behov av specifika forskarkurser samt projektets progression. Dessa upprättas av doktorand och handledare tillsammans i universitets elektroniska system vid antagningen. Planen granskas och godkänns av forskarutbildningsutskottet inom sex månader och följs upp kontinuerligt minst årligen och revideras vid behov. Prefekten läser och godkänner alla doktoranders ISP och är därmed väl insatt i doktorandprojektens genomförande och doktorandernas progress. För att ytterligare stärka detta har det nyligen genomförts en omorganisation som ger prefekten mer utrymme för ett större engagemang. Bedömargruppen uppskattar att ledningen är så involverad i doktorandernas arbete samtidigt som det väcker frågor om hur det praktiskt möjliggörs. Ett problem bedömargruppen erfar är att den individuella studieplanen tvärtom intentionerna upplevs som svårtillgänglig och byråkratisk såväl av doktorander som handledare. Måluppfyllelsen kontrolleras två gånger under utbildningen samt att en målmatris upprättas efter ett år som också följs upp i samband med att den individuella studieplanen följs upp. Målmatrisen upplevs dock som otvetydig exempelvis avseende vilka aktiviteter som är poänggivande.

Detta uppmanar till kvalitetsutveckling och en förenklad hantering. Det är bedömargruppens uppfattning att forskarutbildningen därmed anammar en god och systematisk kvalitetsuppföljning samtidigt som det framkom viss kritik under besöket om att systemet och antalet uppföljningar orsakar viss stress och ökad arbetsbelastning. Sammanfattningsvis rekommenderar bedömargruppen till kvalitetsutveckling och förenklad hantering av den individuella studieplanen samt den uppföljande målmatrisen.

Doktorandperspektiv

Doktorandens möjlighet att aktivt utveckla utbildningens innehåll och genomförande.

Enligt rådande styrdokument ska doktoranderna vara representerade i alla beslutande organ såsom universitetsstyrelse, kvalitetsråd, fakultetsnämnd, forskarutbildningsutskott och forskningsutskottet. Därutöver är det en ambition att det ska vara doktorandrepresentationen även i de beredande organen. I samband med varje seminarietillfälle har styrgruppen för Forskarskolan hälsa en avsatt tid för dialog med doktoranderna kring olika aspekter av utbildningens kvalitet när det gäller seminarieinnehåll, form och behov av specifika seminarier och kurser. Ämnesspecifika frågor kommuniceras med respektive ämnesföreträdare, vilket är systematiserat och genomförs med regelbundna intervall. Prefekt eller proprefekt, beroende på anställningsform, genomför årliga medarbetarsamtal med doktoranderna. och examinator närvarar vid den årliga uppföljningen av den individuella studieplanen. Doktoranderna har därmed möjligheter att påverka forskarutbildningens innehåll och form. Utmaningen ligger i att doktoranders närvaro på veckobasis motsvarar cirka 50 % vilket medför svårigheter att utgöra en tillräcklig kritisk massa för att kunna uppfylla ovanstående målsättning. Den relativt låga närvaron beror till stor del på långa avstånd till Karlstad, men också på att en stor andel av doktoranderna bedriver sina forskarstudier på halvtid. Dessutom har doktoranderna i stor utsträckning en annan anställning utanför Karlstads universitet som kräver tid och engagemang lokalt. Av antalet registrerade doktorander våren 2023 hade sex av de 16 aktiva doktoranderna en anställning som doktorand som var helt finansierad med fakultetsmedel oftast i kombination med institutionstjänstgöring. Övriga är till stor del samverkansdoktorander där

verksamheten bidrar med finansieringen med krav på säkerställande av specifik kompetens för genomförandet av doktorandernas projekt och säkerställd samverkan med doktorandens arbetsplats. Detta har krävt engagemang av externa handledare kopplat till doktorandprojekten. Totalt hade ämnet 17 externa handledare våren 2023 från två regioner och sex andra lärosäten, vilket inkluderar tre huvudhandledare från Lovisenberg diakonala högskola enligt samverkansavtal.

Utbildningen säkerställer en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö för doktoranden.

Det övergripande intrycket vid platsbesöket är att doktoranderna upplever en god arbetsmiljö inom forskarutbildningen som präglas av värme och trygghet där doktoranderna beskriver att de känner sig som hemma. I samband med introduktion av ny doktorand utses en doktorandmentor, som är en bit in i sin utbildning. Doktorandmentorn underlättar för den nya doktoranden att komma till rätta dels med praktiska saker kopplat till kurser och seminarier, men är även ett bollplank i andra frågor med koppling till doktorandstudierna. På plussidan beskriver doktoranderna frånvaron av hierarki och en atmosfär präglad av omtanke, ordning och reda, det senare kan dock ibland upplevas som väl uppstyrt. På minussidan nämns en oklar handledarroll när det gäller vem som har ansvar att utbilda doktoranderna. Den utarbetade strukturen för att förebygga/hantera problem inom forskarutbildningen är väl känd och uppskattad. Doktoranderna uppmanas att tala med sina handledare, doktorandrepresentant, ämnesföreträdare, administratör eller prefekt om de har specifika önskemål eller klagomål som de vill framföra. Bedömargruppen får ändå intrycket av att det fortfarande är oklart vem som bär ansvar för att reda ut problemen i händelse av skav inom handledargruppen. Forskarskolans seminariepaket, om än tidspressat, är mycket uppskattat, för den möjlighet till tvärvetenskaplig dialog som där ges. Det årliga internatet inom forskarskolan lyfts särskilt som mycket positivt av doktoranderna som beklagar den låga närvaron av institutionens forskare. Formerna för doktorandernas karriärplanering, liksom den ryggsäck som beslutats om 2023 för att finansiera doktoranders extra utgifter i samband med kurser på annan ort är dåligt kända. Det finns därför anledning ur bedömargruppens perspektiv att följa upp doktorandernas åsikter systematiskt via en årlig enkät.

Sammanfattningsvis är det bedömargruppens intryck att doktoranderna trivs och är nöjda med sin forskarutbildning. Tydliga riktlinjer för forskarutbildningen genomförande och möjlighet till tvärvetenskaplig dialog är mycket uppskattat inte minst sett ur perspektivet att de utgör en liten forskarmiljö där många inte är på plats. Den individuella studieplanen och åtföljande målmatris beskrivs som svårhanterad och skapar stress och bör förenklas liksom att ansvaret för att hantera eventuella konflikter mellan handledare behöver klargöras.

Arbetsliv och samverkan

I enlighet med Karlstads universitets strategiska mål framgår det av självvärderingen att forskarutbildningen inom omvårdnad strävar efter att stärka sin organisation för flervetenskaplig och samhällsrelevant kunskapsproduktion med forskningsprojekt och forskningsprogram i samverkan med det omgivande samhället. Detta omfattar exempelvis regionala sjukvårdscenter och patientföreningar och genom institutionens representant i det regionala vårdkompetensrådet som utvecklar strategier för att möta behovet av ökad kompetens inom hälso- och sjukvården. En viktig strategi utgörs av samverkan med Region Värmland för att främja den hälso- och omvårdnadsvetenskapliga forskningen och utbildningen. Värdet av förenade tjänster för att påskynda och utvidga den processen diskuterades med institutionsledningen vid bedömargruppens besök och man var överens om att detta är en fruktbar strategi för forskningsinitering, flervetenskaplighet, samverkansdoktorander, och post doks samt för implementering och nyttiggörande av forskningsresultat. Det senare upplevs som särskilt angeläget då bedömargruppen slogs av att doktoranderna verkade ovetande om implementering eller utvidgning av resultaten av deras doktorandprojekt var planerat efter disputation.

Företagsmässan *Hot Spot* som omnämns i självvärderingen som ett tillfälle till att knyta kontakter med näringslivet efter disputation var inte något som lyftes specifikt av doktoranderna, kanske av det enkla skälet att en forskarutbildning inom omvårdnad ännu ej har konkret bäring inom det privata näringslivet. Däremot var det flera doktorander som kunde tänka sig en fortsatt akademisk karriär inom universitetet och kombinera forskning och undervisning där de olika stödfunktioner avseende högskolepedagogisk utbildning beskrevs som ett plus. Flera av doktoranderna gör institutionstjänstgöring inom ramen för sin forskarutbildning och erbjuds att genomgå högskolepedagogiska kurser vilket bäddar för att vara kvalificerad att söka lektoratuppdrag efter disputation och göra karriär som universitetslektor, antingen vid Karlstad universitet eller vid andra lärosäten. Med sin erfarenhet som tidigare doktorander inom forskarutbildningen genererar detta möjligheter att påverka och genomföra förbättringar av utbildningen.

I självvärderingen nämns den alumnuppföljning som genomförs vart tredje år för att utvärdera forskarutbildningens betydelse för arbetslivet. Det gavs ej tillfälle att ta del av denna men bedömargruppen uppmuntrar att utveckla samarbetet med alumner. Detta kan ge värdefulla insikter om hur attraktiv forskarutbildningen är för näringslivet och hälso- och sjukvården och skulle också kunna vara ett inspel i den karriärplanering som ska erbjudas doktoranderna under pågående forskarutbildning och som vid platsbesöket var något oklar.

Sammanfattningsvis är det bedömargruppens åsikt att institutionens strategier för ökad samverkan med hälso- och sjukvården samt näringslivet är positiv och kan utvecklas ytterligare gärna inom ramen för fler förenade tjänster. Likaså har alumniverksamheten potential att både fungera som återkoppling på forskarutbildningens gångbarhet inom vård och näringsliv och som inspiration för nuvarande doktoranders karriärplanering om den utvecklas.

Folkhälsovetenskap

Sammanfattning

Folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet uppfyllde kraven för forskarutbildning 2002. Ämnets akademiska historia vid universitetet är alltså drygt 20 år. Under den perioden har universitetet bidragit med 18 doktorer i folkhälsovetenskap. Ämnet har hög samhällsrelevans och disputerade forskare i ämnet är ett viktigt bidrag för utvecklingen av ny och samhällsrelevant kunskap. Fokus för forskningen i folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet har varit barn och ungas hälsa. Miljön har varit och är en av de mest framstående i Sverige kring just samhällsmedicinska och miljömedicinska perspektiv på barn och ungas hälsa.

Att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa är det övergripande folkhälsomålet i Sverige. Det tidiga livets villkor är ett centralt delområde. Den intressanta kombinationen av forskning om psykosociala och miljöfaktorerers betydelse för barn och ungas hälsa borde vara attraktivt för doktorander. Vi menar att en satsning på ämnet bör göras genom rekrytering av fler doktorander för att säkerställa en god forskarutbildningsmiljö. Den miljöepidemiologiska inriktningen är världsledande och miljön har förutsättningar att på sikt skapa också en stark forskningsmiljö kring den psykosociala inriktningen. En otydlighet har framkommit under bedömningen och det gäller vilken roll "oral hälsa" har. Enligt de formella beslut som finns är inte oral hälsa ett eget forskarutbildningsämne. Doktorander som antas med inriktning oral hälsa antas alltså som doktorander i Folkhälsovetenskap. Detta behöver genomlysas och tydliggöras.

Våra sammanfattande bedömningar är att:

- lärarnas och handledarnas antal och kompetens väl motsvarar de nuvarande behoven och det finns utrymme för fler doktorander.
- forskarutbildningsmiljön har hög kvalitet i flera avseenden men fördelningen av doktorander mellan olika profilområdena är ojämn. Miljön har stora förutsättningar att utvecklas vidare och *bör diskutera* hur olika profilområden kan utvecklas gemensamt. Det finns anledning att se över profilområdena i relation till studieplanen i folkhälsovetenskap där oral hälsovetenskap inte nämns.
- strukturer, processer och publikationstakt bidrar till måluppfyllelse.
- den ämnesspecifika forskarutbildningskursen *bör prioriteras* och ges tidigt i doktorandernas utbildning.
- doktoranderna har goda möjlighet att genomföra sina studier med gott stöd från handledare och övrig personal. Det finns en genomtänkt och tidig karriärplanering.
- möjligheten till ämnesspecifika seminarier eller andra forum *bör utvecklas* för att säkerställa fördjupning inom ämnet i linje med studieplanen.
- miljön är kvinnodominerad och rekrytering av *underrepresenterat kön bör främjas*.
- de styrdokument som utarbetats är tydliga och genomarbetade. Det finns rutiner för uppföljning och regelbundna kontakter mellan handledare, examinator och doktorand.

Förutsättningar

Personal

Vid ämnet folkhälsovetenskap finns 14 personer anställda varav en professor och resterande 13 universitetslektorer. Den äldsta läraren är född 1957 (67 år) och den yngsta är född 1985 (39 år). Medelåldern är 50,6 år. Åtta lärare är mellan 42 och 49 år. Disputationsår för lärarna varierar från 1994 till 2021. Nio lektorer har disputerat från 2010 och framåt. Tio lektorer har folkhälsovetenskap som ämnestillhörighet, två har biomedicinsk laborietvetenskap/teknologi och en farmakologi och toxikologi. Bland lektorerna finns fem docenter (fyra med ämnestillhörighet i folkhälsovetenskap och en i farmakologi och toxikologi). Det finns en professor i oral hälsovetenskap som inte presenterats i översikten över ämnets lärare. Ämnesinriktning för denna professor är "Hälsofrämjande arbete inom tandvården".

Ämnet Folkhälsovetenskaps professor handledde HT 2023 tre doktorander som huvudhandledare. Bland lektorerna har fem rollen som biträdande handledare. Enligt listan vi haft som utgångspunkt är två av dessa docenter. Det finns alltså tre docenter som för närvarande inte har någon handledning. Sammantaget verkar det alltså finnas kapacitet för att handleda fler doktorander inom ämnet. Antalet doktorander uppgick till fyra HT 2023 men en av dessa disputerade i december så antalet doktorander VT 2024 är tre. Vid folkhälsovetenskap är det två lärare som har rollen som examinator. En av dessa är biträdande handledare och docent. Den andra är docent men har inte någon doktorand. Majoriteten av lärarna har handledarutbildning. Vid ämnet finns för närvarande en professor som närmar sig seniorforskaråldern. Det pågår rekrytering av två nya professorer som väntas vara på plats under våren 2024. Till detta kommer också professorn i oral hälsovetenskap.

Vår bedömning är att lärarnas och handledarnas antal och kompetens väl motsvarar de nuvarande behoven. Med två nya professorer på väg in förstärks miljön. Vår bedömning är också att det finns utrymme för fler doktorander. För ämnets utveckling på lång sikt bedömer vi att det vore bra med fler lärare i rollen som huvudhandledare och med fler doktorander.

Forskarutbildningsmiljö

Folkhälsovetenskap är ett ungt vetenskapligt ämne. Det har utvecklats till en inriktning mot befolkningsperspektiv och fokus på prevention och hälsopromotion. Folkhälsovetenskap är också ett brett ämne som kan inkludera en rad olika forskningsinriktningar och frågeställningar. En bra forskarutbildningsmiljö kan bidra till att doktorander både tillägnar sig kunskap om den bredare, övergripande förståelsen av ämnet och fördjupar sig i ett specifikt fält. För att fördjupning i ett visst fält ska vara möjligt behöver fältet tydligt avgränsas och den vetenskapliga inriktningen definieras. I självvärderingen lyfts två ämnesinriktningar: barns hälsa och psykosociala faktorer och miljöfaktorerens betydelse för barns hälsa och utveckling. Dessutom nämns medicinsk vetenskap och pedagogisk forskning men vi uppfattar inte dessa områden som ämnesbärande profilområden för forskarutbildningen. De kan oavsett vår bedömning ha en viktig roll att spela i fördjupning och kunskapsutveckling för doktoranderna. Vårt intryck är att för närvarande sker forskarutbildningen i huvudsak inom SELMA-projektet. Det är ett framgångsrikt projekt med en tydlig miljöepidemiologisk inriktning. Vid platsbesöket framkom att projektet utvecklas genom utökad samarbete med miljötoxikologi. Miljöexponeringar är komplexa och specifik kunskap är viktigt. Parallellt med fördjupning i toxikologisk riktning är det relevant inom ramen för ämnet folkhälsovetenskap att doktorander bibringas kompetens i samverkan med samhällsaktörer och näringsliv för att nå ut med ny kunskap om miljörelaterade hälsorisker.

I självvärderingen formuleras en beskrivning av ämnet: *Folkhälsovetenskap studerar hälsotillståndet och dess förändringar och fördelning i befolkningen, vilka faktorer som påverkar hälsan samt hur det är möjligt att åstadkomma en positiv hälsoutveckling och minskade skillnader mellan olika grupper i samhället. I detta fokus ingår studier av riskfaktorer (på olika nivåer) för en negativ hälsoutveckling och ökande skillnader mellan olika grupper. Dessa studier bedrivs utifrån epidemiologisk teori och metodik.* Globalt och nationellt efterfrågas forskningskompetens och studier som, baserat på epidemiologisk och annan forskning, prövar förebyggande eller främjande interventioner. Ur ett samhällsperspektiv finns behov av forskare inom folkhälsovetenskap bedriver forskning om interventioner på olika samhällsliga nivåer. KaU har en lång tradition av framgångsrik forskning kring barns hälsa och har goda möjligheter att vidareutveckla ämnet med interventionsinriktad forskning.

Forskarutbildningsmiljön vid KaU inrymmer en socialepidemiologisk, en miljövetenskaplig och oralhälsovetenskaplig profil. Tyngdpunkten bland doktoranderna finns för närvarande inom miljöepidemiologi och är under uppbyggnad i oral hälsovetenskap. Vi bedömer att en intern diskussion kring framtida profilering för forskarutbildningen kan tydliggöra hur miljön önskar binda samman de olika profilerna. En tydlighet kring detta kan ha ett strategiskt värde för rekrytering av nya doktorander. En forskarutbildningsmiljö som lyckas kombinera miljö- och psykosociala faktorer för barn och ungas hälsa och utveckling bör ha attraktionskraft för blivande doktorander.

Självvärderingen i folkhälsovetenskap beskriver oral hälsa som ett närliggande ämne med vilket det finns gott samarbete. Oral hälsa nämns inte som en av de fyra inriktningar som listas i självvärderingen: i) En samhällsmedicinsk inriktning kring barns hälsa och psykosociala faktorer; ii) Miljöfaktorers betydelse för barns hälsa och utveckling; iii) Medicinsk vetenskap; iiiii) Pedagogisk forskning. Enligt studieplanen för forskarutbildning i folkhälsovetenskap har ämnet tre inriktningar: socialmedicin, miljömedicin och medicinsk vetenskap. Här finns uppenbarligen en otydlighet kring vilka profilområden som ingår i forskarutbildningsämnet folkhälsovetenskap. En ordentlig översyn för att nå samsyn kring profilområden och ämnesinriktningar vore värdefullt för att stärka doktorandernas förståelse av ämnet så som det profilerats vid Karlstads universitet. Vi saknar också beskrivning av professorn i oral hälsovetenskap i de excelfiler som vi haft som underlag där anställda lärare och forskare listats. Den gemensamma nämnaren verkar vara barn och ungas hälsa och mot bakgrund av den fina tradition Karlstads universitet har i ämnet borde det vara en möjlighet för en intressant och samhällsrelevant doktorandutbildning.

För doktorander inom det miljöepidemiologiskt inriktade och mycket framgångsrika SELMA-projektet ges goda möjligheter till internationella samarbeten och kontakter. Inom projektets ram rekryteras doktorander från andra länder vilket bidrar till nätverksbyggande och självklart också till erfarenhetsutbyte och vidgade perspektiv. Det saknas ämnesföreträdare och doktorander i inriktningen mot barns hälsa och psykosociala faktorer. Ur ett forskarutbildningsperspektiv framstår det området som försvagat vilket är bekymmersamt mot bakgrund av att denna profil vid KaU varit ett av Sveriges starkaste folkhälsovetenskapligt inriktade forskningsmiljöer kring barns hälsa. Och som nämnts pågår en uppbyggnad av inriktningen oral hälsa.

Vår sammanfattande bedömning är att forskarutbildningsmiljön är av hög kvalitet men att fördelningen av doktorander mellan olika profilområden är ojämn för närvarande. Miljön har stora förutsättningar att utvecklas vidare genom en tydligare ämnesinriktning och profilering för olika forskningsinriktningar.

Utformning, genomförande och resultat

Vid folkhälsovetenskap skriver doktoranderna sammanläggningsavhandlingar. För doktorexamen gäller att avhandlingsarbetet utgör 180 hp och för licentiatexamen 90 hp. Till detta fogas kurser motsvarande 60 hp för doktorexamen och 30 hp för licentiatexamen.

De obligatoriska kurserna ges i huvudsak inom ramen för forskarskolan Hälsa. De innehåller för forskarutbildning relevanta ämnen med fokus på hälsa som vetenskapligt fält och på forskningsetik. Doktoranderna har också tillgång till universitetsgemensamma kurser i bland annat vetenskapsteori. Forskarskolan Hälsa framhålls som en viktig verksamhet och den samlar doktorander från bland annat omvårdnad, folkhälsovetenskap och oral hälsa. Utöver kurserna tillkommer seminarier och konferensdeltagande som bidrar till doktorandernas utveckling och att i princip uppfylla de mål som anges för forskarutbildningen (angående "i princip" se längre ner). Doktoranderna ska presentera sin forskning vid minst fem tillfällen vilket bland annat sker vid planerings-, mitt- och slutseminarier. Vid ett tillfälle ska doktoranden fungera som opponenter på annan forskares utkast. Vid mittseminariet bjuds opponenter från andra lärosäten in för diskussion. Vid ämnet finns flera externa forskare involverade och nyligen rekryterades en tysk forskare till SELMA-projektet. Vi ser det som värdefullt för doktoranderna med det internationella samarbetet och att externa forskare involveras som handledare och i projektsamarbeten. Eftersom en stor del av verksamheten vid Folkhälsovetenskap är externfinansierad skolas också doktoranderna tidigt in i en förståelse av vad som krävs för att skriva ansökningar.

Vid Folkhälsovetenskap finns väl strukturerade arbetssätt och processer för forskarutbildningen. Varje doktorand har två eller flera handledare. Det finns en utsedd examinator som följer doktoranden under studietiden. Årliga uppföljningar görs med proprefekt. Till stöd för doktoranden finns den individuella studieplanen, som i digitaliserad form gör det möjligt för handledare och doktorand att systematiskt planera och följa upp doktorandprocessen. Vår bedömning är att strukturer och processer är väl genomtänkta och bör vara ett stöd för alla involverade. Viss kritik riktades mot ISP-systemets digitala funktionalitet. Det uppfattades som svårtillgängligt och trögt. I vilken utsträckning det handlar om initiala svårigheter eller mer kroniska problem är oklart. Oavsett är det viktigt med en bra introduktion till nya digitala system och att mer ihållande brister i funktionaliteten åtgärdas.

Vi skrev att måloppfyllelsen i princip uppnås. Ett problem, som diskuteras i självvärderingen och vid platsträffen, är att den ämnesspecifika forskarutbildningskursen Folkhälsovetenskaplig problematisering är svår att planera tidsmässigt. Den ges när det finns tillräckligt stort antal doktorander. Optimalt vore att kursen ges tidigt i forskarutbildningen men för många kommer kursen i slutet av utbildningen. Detta är förstås angeläget att försöka lösa. Folkhälsovetenskap som ämne har en kärna med specifika teorier och metoder som är viktigt att forskare under utbildning tillägnar sig. Det är möjligt att en mer öppen rubrik (t.ex. *Hälsa i ett samhällsperspektiv; Hälsa, individ, samhälle* eller liknande) skulle kunna göra doktorander från andra ämnen intresserade. Samarbete med andra lärosäten kan vara en annan väg att gå för att säkerställa att doktoranderna i ämnet tidigt i sin forskarutbildning erbjuds en ämnesspecifik kurs. Antagning i grupp av fakultetsfinansierade doktorander är ytterligare en möjlighet för att skapa en tillräckligt stor grupp för att ge en ämnesspecifik kurs. En ämnesspecifik kurs är central för att målen i ämnets studieplan ska uppnås.

Forskarutbildningen i folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet har sedan 2006 examinerat 18 doktorer. Det blir drygt en disputation per år med en ökande frekvens från 2013 och framåt. Av de underlag vi haft tillgång till framgår att det finns en god publikationstakt bland forskarna vid avdelningen. Doktoranderna bidrar till publiceringarna och skolas också in i en positiv tradition av

hög publiceringstakt. Det ger också en träning i att diskutera och hantera manus, kommentarer från granskare och kontakter med tidskrifter. Flera tidigare doktorander har idag akademiska tjänster utomlands och vid Karlstads universitet.

Vår bedömning är att strukturer, processer och publikationstakt bidrar till måluppfyllelse men att en brist är svårigheten att regelbundet och tidigt i doktorandernas studier genomföra ämnesspecifik kurs i folkhälsovetenskap.

Jämställdhet

Lärargruppen i folkhälsovetenskap är kvinnodominerad. Det finns en professur i folkhälsovetenskap och den innehåller av en man medan professuren i oral hälsovetenskap innehåller av en kvinna. Det finns också en manlig lektor. Samtliga doktorander är kvinnor. Jämställdhet har ofta haft utgångspunkten att tillvarata kvinnors rättigheter och för framtiden är det viktigt att bevaka att också kvinnor tillsätts på högre tjänster. Samtidigt är det relevant att fundera över hur fler män kan uppmuntras att söka tjänster inom folkhälsovetenskap. Och för att nå detta behöver fler män rekryteras till doktorandtjänsterna. Det är lite oklart om rekrytering till doktorandtjänster i huvudsak sker genom fakultetsfinansierade tjänster eller om det är en rekrytering bland tjänstgörande adjunkter. Om det senare är fallet är rekryteringen av adjunkter till grund- och mastersutbildningar viktig att bevaka ur ett jämställdhetsperspektiv. Det här är inte en situation som endast Karlstads universitet behöver fundera över. Rekryteringen inom folkhälsovetenskap är kvinnodominerad över hela landet. Möjligen förstärks detta av att forskningen vid KaU har fokus på barns hälsa.

Jämställdhet är inte enbart en kvantitativ fråga om antal kvinnor eller män på olika tjänster. Andra aspekter är exempelvis lönesättning, tid för egen forskning, handledning respektive undervisning och ansvarsfördelning för det som kallas "akademiskt hushållsarbete". Vid ämnet folkhälsovetenskap kan det finnas strukturer som främjar eller försvårar för olika grupper (kön, etnicitet, social bakgrund, funktionsvariation m.fl.) att fullfölja en akademisk karriär. För doktoranderna är det viktigt att tidigt få insikter i den akademiska miljöns möjligheter och fallgropar ur ett genusperspektiv.

Vid universitet som KaU med både traditionellt kvinno- respektive mansdominerade ämnesområden riskerar jämställdhetens kvantitativa sida på universitetsnivå se bra ut med en jämn fördelning av manliga och kvinnliga doktorander. I praktiken råder horisontell segregering eftersom kvinnliga doktorander tenderar att dominera hälso-, beteende- och utbildningsinriktade ämnen medan manliga doktorander tenderar att dominera teknikinriktade ämnen. Universitet som inte önskar tydliggöra detta riskerar att konservera och förstärka den horisontella segregering som finns på arbetsmarknaden.

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

De styrdokument som utarbetats och finns på plats är tydliga och genomarbetade. Det finns rutiner för uppföljning och regelbundna kontakter mellan handledare, examinator och doktorand. ISP är ytterligare en rutin för uppföljning där handledare och doktorand kan följa när de olika målen uppnås. I mötet med doktorander framkom inga synpunkter på brister i uppföljning och återkoppling.

Doktorandperspektiv

Vid KaU finns goda möjligheter till doktorandinflytande. Det finns en organisation som tillvaratar doktorandernas rättigheter och det anordnas sociala tillställningar för doktoranderna. Och som tidigare nämnts har tydliga strukturer utvecklats för att stödja doktorandernas arbets- och forskningssituation.

Doktoranderna vid Folkhälsovetenskap som idag framförallt forskar inom SELMA-projektet var mycket nöjda med sin situation. De ingår i en stark forskningsmiljö och forskar inom ett växande och aktuellt ämnesområde. De har goda kontakter inom och utanför Karlstads universitet och möjlighet till att utveckla internationella kontakter.

En viktig del i forskarutbildningen är Forskarskolan Hälsa och inte minst det årliga internatet. Även om doktoranderna var positiva till forskarskolan framförde de att de saknar fokus på ämnet folkhälsovetenskap. Eftersom omvårdnad är ett större ämne sker oftare diskussioner om mer kliniska områden. Det kan vara lärorikt och intressant enligt doktoranderna men de upplever att intresset för deras egna studier med fokus på epidemiologi och befolkningsperspektiv inte alltid lockar doktorandkollegorna i det mer kliniskt inriktade ämnet. Detta förstärker bilden av att ämnet Folkhälsovetenskap behöver utvecklas genom fler doktorander, minst en, gärna flera ämnesspecifika kurser och på andra sätt t.ex. samverkan med andra lärosäten. Doktoranderna efterlyste också en större och mer regelbunden närvaro av seniora forskare på seminarier. Vi har uppfattat att en förstärkning kring ämnet diskuteras och att det finns krav på att folkhälsovetenskapliga teorier ska inkluderas i avhandlingarna liksom förståelse och kunskap om folkhälsopolitiska och globala utvecklingsmål.

Vår bedömning är att doktoranderna vid Folkhälsovetenskap har goda möjligheter att genomföra sina studier med gott stöd. De trivs bra. Ett viktigt utvecklingsområde är att förstärka och fördjupa det ämnesspecifika perspektiv inom forskarutbildning i Folkhälsovetenskap.

Arbetsliv och samverkan

En tydlig och strukturerad karriärplanering ingår i doktorandernas utbildning. Det kan ske genom stöd av intern infrastruktur, vid seminarier med särskilt inbjudna, i samband med Forum Värmland eller på andra sätt. Detta tydliga fokus på livet efter åren som doktorand är något positivt och bör underlätta för doktorandernas planering. Såvitt vi kunnat erfara har inte de som disputerar i Folkhälsovetenskap några problem att få arbete efter disputationen. Många stannar inom akademien.

Vad som inte verkar lika etablerat är ett mer systematiskt och långsiktigt samarbete mellan ämnet och folkhälsovetenskaplig praktik inom exempelvis Region Värmland, i kommuner eller vid Länsstyrelsen. Samverkan med Folkhälsomyndigheten är ett annat exempel där enskilda forskare kan ha samarbete men det kan underlätta för doktorander om mer systematiska samarbeten upprättas. Givetvis är en hel del av verksamheten vid dessa myndigheter inte av karaktären forskning men på många håll finns pågående utvecklingsarbete. För en forskare i Folkhälsovetenskap är kunskap om möjligheterna till förändringsarbete och nyttiggörande av forskningsresultat viktiga för framtida dialog och samverkan med omgivande samhälle. Vi har tidigare nämnt att den framtida forskningen inom folkhälsovetenskap bör inkludera förändringsperspektiv för att bidra till att uppnå folkhälsopolitiska mål och de globala utvecklingsmålen med fokus på jämlik hälsa. Av ämnets studieplan framgår också att forskningen ska vara av relevans för samhälle och befolkningens hälsa.

Vår bedömning är att stödet till doktoranders karriärplanering är gott och att det finns utvecklingsmöjligheter vad gäller samverkan med omgivande samhälle.